

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 4.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.32>

УДК 331.556.2 [332.133.4]

О. П. Мульска,

д. е. н., старший дослідник, старший науковий співробітник, Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», професор кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1666-3971>

Р. Л. Лупак,

д. е. н., професор, професор кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1830-1800>

В. Я. Мульський,

здобувач третього освітньо-наукового рівня, спеціальність 051 – Економіка, Львівський торговельно-економічний університет,

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-8771-2388>

КОНЦЕПЦІЯ РЕГУЛЮВАННЯ БІЗНЕС-МІГРАЦІЇ: ПРОЕКЦІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

O. Mulska,

Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher, M. Dolishniy Institute of Regional Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics.

R. Lupak,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics

V. Mulskyi,

PhD applicant, Lviv University of Trade and Economics

THE CONCEPT OF BUSINESS MIGRATION REGULATION: PROJECTION OF MAINTAINING POTENTIAL AND ENSURING BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Стаття присвячена обґрунтуванню концепції регулювання міграції бізнесу з ідентифікацією системних загроз (міграція капіталу, фінансів, зайнятості), критичних трансформацій і економічних наслідків. Розроблено принципово нові інструменти політики управління бізнес-міграцією, а саме конвергенція бізнес-середовища, реверсування міграції, інтелектуалізація бізнесу та дистанціювання праці. Аргументовано, що підприємницький капітал держави як категорія державного регулювання бізнес-міграції є якісною характеристикою потенціалу сукупності діючих суб'єктів господарювання з управлінською структурою, активами (у тому числі бізнес-технологіями, навичками організації і ведення бізнесу, бізнес-культурою і підприємницьким досвідом). Доведено, що ефективним інструментом мінімізації негативних наслідків міграції бізнесу для національної економіки може стати розвиток практик співпраці суб'єктів секторів малого і великого бізнесу. Запропонована модель концепції регулювання міграції бізнесу дозволяє сформувати методичне забезпечення комплексного оцінювання макроекономічних втрат держави через масштабування бізнес-міграції і міграції інтелектуальної власності.

The article is devoted to substantiating the concept of regulation of business migration with the identification of systemic threats (migration of capital, finance, employment), critical transformations and economic consequences. It is developed of fundamentally new instruments of the state policy for managing business migration (the convergence of the business environment, reversal of migration, intellectualization of business and distancing of labour). It is argued that the entrepreneurial capital of the State as a category of State regulation Business migration is a qualitative characteristic of the potential of a set of operating business entities with a management structure, assets (including business technologies, business organization and business skills, business culture and entrepreneurial experience). The proposed model of the concept of regulation of business migration allows the form of methodological support for a comprehensive assessment of macroeconomic losses of the State through the scaling of business migration and migration of intellectual property.

The processes of international business migration and intellectual property are not only typical for Ukraine but are also developing rapidly. To contain and regulate them in a quality manner, it is necessary to form and implement an appropriate economic mechanism, the purpose of which is to preserve and increase the entrepreneurial capital of the state in the conditions of high migration activity of the population, its effective

use for socio-economic development, equalization of spatial-structural and socio-social imbalances, and the tasks are to curb the external migration of business units, intensify the processes of business immigration, and implement joint business projects of domestic business entities with foreign partners, which provide for the formation of new enterprises, resident business facilities, allocation and effective use of modern progressive business technologies, innovations, and intellectual property in Ukraine. The measures that will be implemented within this mechanism must relate to the key stages of the migration process. With this approach, the systemic impact of regulation on most aspects of business migration will be achieved. Such tools are preventive surveillance, convergence of the environment, reversal, focus on internal projects, intellectualization of business, and remote cooperation.

Ключові слова: *бізнес, релокація, потенціал, підприємницький сектор, розвиток, умови, виклики.*

Keywords: *business, relocation, potential, business sector, development, conditions, challenges.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Масштабування негативних наслідків міграції бізнесу, капіталу, інтелектуальної власності є викликом для розвитку економічної системи України. Неоднозначним серед детермінант соціально-економічної стійкості країни в умовах нестабільності є масштабування бізнес-міграції, яка, з одного боку, дозволяє зберегти потенціал підприємницького сектору, у т.ч. фінансові ресурси та робочі місця, а з іншого, формалізується у значній втраті ресурсного потенціалу (фінансового, інвестиційного, інтелектуального та кадрового, інноваційно-технологічного) забезпечення економічного відновлення. Необхідність активізації і вдосконалення інструментів державної підтримки місцевого бізнесу та релокованих бізнес-одиниць в умовах екзистенційних викликів сьогодення є обов'язковою умовою розвитку підприємницького сектору та нарощення інвестиційно-фінансового потенціалу бізнесу у напрямі економічного зростання та на тлі забезпечення безпеки країни та її територій, капіталізації факторів виробництва та інноваційного прогресу.

Релокація бізнесу сама по собі є простою концепцією, вона передбачає переміщення бізнесу з одного місця в інше. Однак, в умовах сьогодення, нестабільності та війни, для підприємств в Україні релокація бізнесу означає не тільки зміну локації, але й трансформацію операційної діяльності, пошук нових ринків збуту, формування нових договірних відносин, розвиток нових видів віртуальної праці та ін. Часткова бізнес-міграція може проявлятися у формі відкриття бізнесу в іншому регіоні чи перенесення частини виробничих потужностей в іншу країну. Основною метою часткової релокації є отримання вигоди здешевлення оплати праці. Натомість, повна релокація бізнесу передбачає його міграцію загалом, у т.ч. зміну перерозподілу ресурсів, трансформацію зайнятості тощо [6; 13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Релокація бізнесу детермінована переміщенням різних типів активів. Якщо раніше бізнес-міграція стосувалася лише працівників і матеріально-технічного забезпечення операційної діяльності, то за сучасних умов міграція бізнесу стосується також і нематеріальних активів [8; 14], що створює додатковий економічний ефект для бізнесу, збільшує рівні прибутковості та рентабельності. Такими видами нематеріальних активів є, наприклад, ноу-хау, репутація, патенти та ліцензії, які також можуть мігрувати.

На науковому фронті поширена теза, що домінуючими push-факторами бізнес-міграції є розмір і період функціонування бізнесу на ринку [2; 3; 7]. Розмір бізнесу вважається найважливішим фактором потенційної міграції в інший регіон через обмеження на поточній локації з точки зору зростання. Період розвитку бізнесу на ринку є рушійною силою того, що підприємства залишаються на попередньому місці, через специфічну ринкову нішу або доступ до ресурсів. Драйвери бізнес-міграції, як правило, диференційовані між суб'єктами господарювання у різних галузях національної економіки, а також між високотехнологічними та наукомісткими видами діяльності [4; 7].

Зокрема у науковому дискурсі [5; 6, с.77-78; 12; 13] обґрунтовується критична необхідність, а також визначаються засади і методологічні положення впровадження в Україні Національної системи моніторингу міграційної

активності населення як соціологічного підходу до просторово-часової оцінки міграції населення. Запровадження такого моніторингу дозволить в рази підвищити якість державної політики в сфері регулювання міграційних процесів, адже на сьогодні одна з системних вад – відсутність повноцінного інформаційно-аналітичного забезпечення міграційної активності населення в Україні, що перешкоджає виробленню ефективних управлінських рішень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування механізмів регулювання бізнес-міграції в Україні у проекції збереження потенціалу та забезпечення розвитку суб'єктів господарювання. Відповідно до поставленої мети завданнями дослідження є:

1. Побудова моделі концепції регулювання бізнес-міграції з виокремленням мети, завдань, об'єктів, суб'єктів і принципів політики.
2. Обґрунтування організаційно-економічних механізмів регулювання міграції бізнесу задля забезпечення умов розвитку та нарощення потенціалу підприємницького сектору.

Методологічний апарат дослідження становлять загальнонаукові методи пізнання – діалектичний, наукова індукція і дедукція, системний, структурний аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зростання обсягів, рівня та інтенсивності, а головне – все більш значимих (із негативним контекстом) демографічних, соціальних, економічних та інших наслідків міграційних процесів стало справжнім екзистенційним викликом сьогодення для України. З іншого боку, міграція виконує так звану ринково-адаптаційну функцію, коли за працедефіцитної кон'юнктури ринку праці, низького рівня доходів та заробітної плати, інших умов дозволяє особі-мігранту забезпечити себе й свою родину необхідним заробітком. У цьому сенсі міграцію можна віднести в ранг природного рівня тінізації економічних відносин, побутової корупції. Позитивними ефектами міграційних процесів, особливо бізнесу, є: збалансування структурних характеристик сфери зайнятості, здобуття знань, підвищення професійно-кваліфікаційного рівня та спеціалізованих навичок працівника й

назагал нарощування інтелектуально-кадрового капіталу, покращення фінансово-ресурсних можливостей для фінансування подальшого розвитку.

Однак, імплементації потребують чинники щодо створення сприятливого середовища започаткування і ведення бізнесу, усунення монополізації секторів економіки та розвитку здорової конкуренції, забезпечення взаємної співпраці суб'єктів великого та малого бізнесу, підприємств з обласних центрів і віддалених територій. Відповідно, до державного регулювання міграції бізнесу та інтелектуальної власності слід залучити достатньо широкий склад суб'єктів. Так, модель концепції регулювання бізнес-міграції ґрунтується на окресленій меті – збереження і примноження підприємницького капіталу держави в умовах високої міграційної активності населення, його ефективне використання задля соціально-економічного розвитку, вирівнювання просторово-структурних і соціально-суспільних диспропорцій. Для досягнення мети суб'єктами політики регулювання міграції бізнесу необхідно реалізувати такі завдання:

- 1) «розумне стримування» зовнішньої міграції бізнес-одиниць;
- 2) активізація процесів бізнес-імміграції;
- 3) реалізація спільних бізнес-проектів вітчизняних суб'єктів господарювання з іноземними партнерами, які передбачають утворення нових підприємств, об'єктів бізнесу – резидентів;
- 4) алокація та ефективне використання в Україні сучасних прогресивних бізнес-технологій, інновацій, об'єктів інтелектуальної власності

Суб'єкти політики можуть змінюватися відповідно до умов, в яких міграційна криза або посилюється, або послаблюється. Зокрема, це Міністерство економіки України; Державна податкова служба України; Антимонопольний комітет України, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України; Бізнес-асоціації та суб'єкти системи інтелектуальної власності. Примітно, що політика регулювання бізнес-міграції має фокусуватися на:

- ✓ бізнес-середовище;
- ✓ інфраструктуру підприємницької діяльності;
- ✓ ринок інтелектуальної власності;

- ✓ сферу ІКТ;
- ✓ фінансово-інвестиційний сектор;
- ✓ умови ринкової конкуренції;
- ✓ сектор ресурсного забезпечення;
- ✓ інтелектуально-кадрове забезпечення, систему формування інтелектуального капіталу.

Модель політики регулювання міграції бізнесу та інтелектуальної власності має відповідати спеціальним принципам, а саме вільного підприємництва; справедливої конкуренції; конвергенції бізнес-середовищ міграційних систем; нарощування інтелектуально-кадрового потенціалу; підприємницького патріотизму; доступності ресурсного забезпечення; системності і контрольованості.

За обрання такого підходу достатньо розширюється й склад об'єктів регулювання, вплив на які забезпечує системі зміни в підприємницькому середовищі, роблячи його більш привабливим в порівнянні з бізнес-середовищем інших країн, поєднаних між собою відносинами в межах міграційних та інших систем. В економічному механізмі ключовими є інструменти, які планується застосовувати для досягнення мети і завдань регулювання. На рис. 1 наведено інструменти, які пропонується реалізувати в Україні та які орієнтовані на врегулювання (підсилення дії сприятливих та послаблення впливу несприятливих чинників) кожного з етапів міграційного процесу.

Першим визначено інструмент превентивного спостереження, що дозволяє проаналізувати міграційні установки населення – підприємців, власників бізнесу. Це логічно, адже перш ніж реалізувати ті, чи інші кроки потрібно вивчити ситуацію та налагодити постійне спостереження за толерантністю суб'єктів бізнесу щодо якості вітчизняного бізнес-середовища. Для отримання необхідної інформації потрібно періодично проводити соціологічні дослідження, а також експертні опитування серед підприємців, представників бізнес-асоціацій, громадянського суспільства.

<u>Етапи</u> міграційного процесу vs <u>завдання</u>	<u>Методи</u> регулювання	<u>Інструменти, засоби</u> державної політики
Виявлення міграційних установок	Превентивного <u>спостереження</u>	✓ моніторинг бізнес-середовища та намірів розвитку бізнесу; ✓ запровадження обліку реєстрації бізнесу за кордоном; ✓ проведення вибірових соціологічних досліджень серед зовнішніх мігрантів
Усунення міграційних поляризацій	<u>Конвергенції</u> середовища	✓ систематичний якісно-компаративний аналіз бізнес-середовища, умов ведення бізнесу в Україні та країнах міграції; ✓ введення до засад регуляторної політики вимоги перевірки впливу регуляторних актів на порівняльні характеристики бізнес-середовища; ✓ удосконалення системи протидії рейдерству, монополізації, корупції, ін. системним загрозам підприємництва
Стимулювання реєміграції	<u>Реверсування</u>	✓ створення умов для відкриття та розвитку мігрантами бізнесу в Україні; ✓ стимулювання відкриття спільних підприємств зі зарубіжними партнерами на теренах України; ✓ налагодження контактів зі вітчизняними підприємцями за кордоном для ініціювання поширення бізнесу на терени України
Відмова від міграції	<u>Фокусування</u> на внутрішніх проєктах	✓ розвиток практик співпраці малого і великого бізнесу; ✓ грантова підтримка проєктів суб'єктів малого бізнесу в ОТГ; ✓ удосконалення системи фінансового забезпечення суб'єктів малого підприємництва
Нагромадження міграційного капіталу	<u>Інтелектуалізації</u> бізнесу	✓ розвиток ринку інтелектуальної власності та його інфраструктури; ✓ покращення можливостей системи венчурного підприємництва; ✓ підтримка інноваційних та високотехнологічних стартапів
Заміщення міграції дистанційними формами активності	<u>Дистанціювання</u> співпраці	✓ розвиток площадок е-комунікації вітчизняних та зарубіжних суб'єктів господарювання; ✓ активізація процесів цифрової трансформації національної економіки та цифрових комунікацій е-бізнесу, е-держави, е-суспільства; ✓ підтримка розвитку дистанційних форм зайнятості українських працівників у зарубіжних компаніях

Рис. 1. Інструменти регулювання міграції бізнесу та інтелектуальної власності в Україні

Джерело: авторська розробка

Розуміючи проблему обмеженості ресурсного забезпечення вітчизняної системи державного управління, але й також гостроту і вагу проблем міграції і слабкої реалізації підприємницького капіталу України, видається вважати перспективним підхід щодо поєднання системи спостереження за перебігом міграційних процесів та якості бізнес-середовища і розвитку намірів підприємців у частині планів зі переміщення бізнесу за кордон.

Поділяючи аспект критичної важливості запровадження такого моніторингу, доцільно додати, що проблематика моніторингу могла б бути поширеною й на оцінювання бізнес-середовища, виявлення намірів чинних підприємців до ймовірного розвитку та поширення бізнесу за кордон, потенційних та фактичних мігрантів щодо започаткування бізнесу за кордоном. Йдеться про окрему структурну частину моніторингу, як б стосувалася аспектів бізнес-міграції.

Не менш важливим інструментом превентивного спостереження може стати запровадження практики обліку реєстрації бізнесу за кордоном. На основі такої інформації можна відстежувати рівень активності (та її динаміку) громадян щодо реєстрації та ведення бізнесу в інших державах, своєчасно ідентифікувати активізацію відповідних процесів, а також відстежувати їх географію.

Наступний інструмент стосується постійної системної роботи з вирівнювання параметрів бізнес-середовища України та країн – головних реципієнтів міграції з України. Завдання такої політики – усунути міграційну поляризацію між країнами, яка, власне, слугує чинником активізації і розвитку міграційних процесів. Йдеться як про активний підхід до цього питання, так і про пасивні методи. Активний передбачає діяльність з ретельного вивчення внутрішнього та зовнішнього бізнес-середовищ і реалізацію заходів, орієнтованих на викорінення системних перешкод підприємництва, чинників, які його пригнічують, деформують привабливість національної економіки з позиції здійснення у ній бізнес-діяльності.

Прикладом пасивного методу може стати законодавче закріплення практики, за якої положення нових (а також зміни до чинних) нормативно-

правових актів перевіряються на предмет їх впливу на бізнес-середовище і його конвергенцію з провідними країнами міграції. Це потребує внесення змін в Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [9], якими було б передбачено практику перевірки регуляторних актів не лише на предмет їх впливу на господарську діяльність але й на характеристики бізнес-середовища, причому не тільки з позиції впливу і його наслідків, але й в порівнянні з аналогічними положеннями інших країн. Фактично це слугуватиме «фільтром» зі недопущення прийняття рішень, які призводять до зростання дивергенції параметрів якості бізнес-середовища України та інших країн.

Що ж до проактивної політики, то визріла актуальність запровадження більш ґрунтовного моніторингу і аналізу якості бізнес-середовища в Україні та її регіонах, видах економічної діяльності. Україна має піти на випередження і запровадити внутрідержавний аудит якості бізнес-середовища, який дозволить отримати значно достовірнішу інформацію, аніж та, яка подається Світовим Банком під час складання рейтингу Легкості ведення бізнесу. На основі отриманої інформації можливі міжрегіональні, міжсекторальні та міжпроблемні порівняння, а також ідентифікація справжніх чинників, які пригнічують ділову активність. Видається, що такими є корупція чиновницького апарату, прихована монополізація практично всіх ринків, рейдерство і незахищеність права власності, політичне кришування, використання переваг ухилення від сплати податків, а також кримінальних структур для тиску на конкурентів та ін.

У системі політики регулювання міграції бізнесу окремий блок інструментів потрібно присвятити стимулюванню реверсних потоків бізнес-міграції. Зрозуміло, що запустити такі процеси без системного реформування національної економіки, судової сфери, покращення конкурентного середовища, зростання місткості внутрішнього ринку та ін. навряд чи вдасться. Але запуск цього блоку засобів регулювання позитивно позначиться як мінімум на стримуванні активностей з міграції бізнесу, що сформувалися на нині.

Як вже зазначалося, держава декларує свої пропозиції в царині створення низки сприятливих умов для мігрантів, які повернуться на батьківщину та

займатимуться тут підприємницькою діяльністю. Це правильна тактика, її слід й надалі реалізувати. Але вона недостатня. Фактично, мігранту, який повертається в Україну і прагне відкрити тут власний бізнес, потрібно надати повний спектр усіх необхідних запитів. Іншими словами, отримання пільгового кредиту ще не вирішує питання приміщення для бізнесу, фінансова допомога ще не означає достатню фінансово-економічну грамотність, проходження ліцензування, дозвільних процедур тощо.

Окрім зазначеного, істотно різняться умови і можливості започаткування бізнесу в міських агломераціях та, наприклад, на сільських чи віддалених територіях. Ці аспекти потрібно враховувати. Для держави кращою прерогативою є поєднання політики підтримки малого підприємництва зі завданнями усунення депресивності, вирівнювання соціальної напруги. Відтак, заради стимулювання бізнес-реєміграції на територіях з нижчим рівнем соціально-економічного розвитку необхідна підготовка «бізнесів під ключ» (визначення ділянок та приміщень, складання техніко-економічного обґрунтування, розробка карти бізнес-процесів реалізації підприємницького проєкту) для подальшої їх передачі (на конкурсних засадах) потенційним підприємцям з числа осіб – зовнішніх трудових мігрантів, які готові інвестувати кошти в реалізацію проєкту. Дієвою може стати практика функціонування на рівні громад консультативних центрів зі надання мігрантам – потенційним підприємцям фахових послуг з бізнес-планування, фандрайзингу, участі в зарубіжних грантах. Для підтримки започаткування бізнесу спеціальними категоріями населення (за статтю, віком, особливими життєвими обставинами) органами влади можуть започатковуватися спеціалізовані грантові програми і проєкти. Не мало важливо активувати й систему комунікації з мігрантами, які перебувають за кордоном, для доведення до них інформації про покращення бізнес-середовища на батьківщині, підготовку та реалізацію низки вагомих заходів зі стимулювання їх повернення і відкриття бізнесу в Україні.

Окремим напрямом стримування міграції бізнесу слугують інструменти та засоби, метою яких є створення спільних підприємств, які будуть зареєстровані

та/чи здійснювати діяльність на території України. Як відомо, започаткування спільних підприємств обумовлене достатньо широким спектром спільних господарських цілей: освоєння нових ринків виробництва та збуту продукції; забезпечення доступу до джерел сировини і ресурсів; нарощування виробничих потужностей; зниження витратомісткості; використання вже існуючих збутових мереж, таких об'єктів інтелектуальної власності, як товарні знаки, торгові марки, назви місць географічного походження товарів; заміщення низки бізнес-процесів та ін. Взаємовигідність створення і розвитку спільних підприємств має стати ключем до більш ефективної та якісної публічно-приватної політики в цьому керунку.

До безпосередньо базисного напрямку державної політики стримування міграції загалом та міграції бізнесу зокрема можна віднести фокусування на внутрішніх проєктах, що забезпечує відмову від міграції як такої. Це найкраща альтернатива. Втім, найскладніша. Формування в країні критичної маси громадян, які орієнтуються виключно на проживання та зайнятість на теренах вітчизни – це питання економічного зростання, добробуту, демократії, політичної стабільності, високого рівня якості життя, сталого розвитку врешті-решт.

Щодо бізнесу, то чинниками налаштованості на внутрішній ринок (принаймні як на територію розміщення бізнесу) здебільшого слугують наявність «прозорих правил гри», вільний, але конкурентний, доступ до ринків, наявність доступного ресурсного забезпечення господарської діяльності, розвиненість бізнес-інфраструктури. Якщо не згадувати системні загрози підприємництва, то такі умови в Україні на загал є. При цьому вони істотно кращі в обласних центрах, великих містах, на промислово розвинених територіях. Що ж до гірських районів, віддалених територій, сільських поселень, малих міст, то тут ситуація складніша. Це актуалізує завдання грантової підтримки проєктів малого бізнесу в територіальних громадах, у т. ч. інфраструктурних, які стосуються розвитку інфраструктури підприємництва.

Якщо вести мову про мале підприємництво як сектор національної економіки, то ключова потреба його суб'єктів на сьогодні зводиться до

ресурсного, а головню фінансового, забезпечення. Попри зниження процентної ставки НБУ, що приводить до здешевлення вартості обслуговування банківського кредитування, запровадження програми «Доступні кредити 5-7-9 %», конкурентоспроможність банківських кредитів України все ще низька. Важливо повернутися та реанімувати інструмент фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва зі застосуванням спеціалізованих інституцій – фондів фінансової підтримки бізнесу, які мають і законне право, і інституційні можливості для функціонування в Україні (ще згідно Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [10] або недавно прийнятого Закону України «Про Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» щодо забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва» [11]).

Достатньо дієвим інструментом відмови від бізнес-міграції може стати розвиток практик співпраці суб'єктів секторів малого і великого бізнесу. Це загальносвітова практика, коли більш мобільні, менш ризикові та інноваційно активні малі підприємства виконують низку технологічних бізнес-процесів (комерціалізації нововведень, апробації нової продукції на ринку, тестування окремих виробничих та збутових операцій), підвищуючи таким чином ефективність значно інертніших великих підприємств і відкриваючи для себе нові горизонти розвитку.

Окремий напрям державної політики регулювання міграції бізнесу стосується його інтелектуалізації. Причому під інтелектуалізацією розуміємо поєднання високоякісного персоналу, сучасних ІКТ, програмного та апаратного забезпечення, результатів інноваційно-технологічної діяльності та об'єктів інтелектуальної власності. З однієї сторони, це шлях до конкурентоспроможності бізнесу. З другої – збереження інтелектуального капіталу (кадри плюс права на об'єкти) в країні та його ефективне використання. З третьої – підтримка сфери НДКР, інноваційної та винахідницької діяльності, сегменту ринку маркетингу в аспекті товарним марок, торгових знаків, фірмових найменувань.

Для досягнення таких амбітних завдань в першу чергу потрібно сформувати

та забезпечити розвиток повноцінного ринку інтелектуальної власності зі зрозумілою пропозицією, відкритим попитом та конкурентним ціноутворенням. Потрібно створити достатню кількість площадок узгодження попиту та пропозиції на такі об'єкти; ввести зміни до законодавства, які передбачають нульове оподаткування (на початковий пільговий період) при переуступці прав, визначення їх справедливої ринкової вартості для включення до активів балансу і віднесення на валові витрати; удосконалити інститут захисту права інтелектуальної власності та посилити відповідальність за піратство, неправомірне використання об'єктів, тінізацію в цій сфері.

Окремий блок потужного інструментарію інтелектуалізації вітчизняного бізнесу стосується системи венчурного підприємництва та підтримки інноваційних і високотехнологічних стартапів. У вітчизняній практиці було кілька спроб запуску венчурних фондів, але вони так і не увінчалися успіхом. Потрібні нові ініціативи, до прикладу, публічно-приватне партнерство. Система венчурного підприємництва працює знизу до гори. Потрібне створення венчурних фондів, які б фінансували високотехнологічні стартапи. Перспективною відповідно до реалій України може стати альтернатива наповнення активів таких структур майном місцевих громад, що у вигляді забезпечення надається банкам, які надалі кредитують інноваційно-технологічні проєкти суб'єктів малого бізнесу [1].

В якості доповнення до визначених вище інструментів державної політики стримування міграції бізнесу та інтелектуальної власності слід вести мову про кроки на шляху до дистанціювання вітчизняного підприємницького капіталу від зовнішніх ринків, утім за умови використання всіх можливих переваг дистанційної співпраці. Більше того, сучасні процеси діджиталізації та цифровізації на тлі глобалізації якнайкраще цьому сприяють.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Процеси зовнішньої міграції бізнесу та інтелектуальної власності не тільки характерні для України, але й стрімко розвиваються у світі. Для їх стримування та якісного регулювання необхідно сформувати і реалізувати відповідний економічний

механізм, метою якого є збереження та примноження підприємницького капіталу держави в умовах високої міграційної активності населення, його ефективне використання задля соціально-економічного розвитку, вирівнювання просторово-структурних і соціально-суспільних диспропорцій, а завданнями – стримування зовнішньої міграції бізнес-одиниць, активізація процесів бізнес-імміграції, реалізація спільних бізнес-проектів вітчизняних суб'єктів господарювання з іноземними партнерами, які передбачають утворення нових підприємств, об'єктів бізнесу – резидентів, алокація та ефективне використання в Україні сучасних прогресивних бізнес-технологій, інновацій, об'єктів інтелектуальної власності. Важливо аби інструменти, які будуть реалізовані в межах цього механізму стосувалися ключових етапів міграційного процесу. За такого підходу буде досягнуто системного впливу регулювання на більшість аспектів бізнес-міграції. Такими інструментами визначені: превентивного спостереження, конвергенції середовища, реверсування, фокусування на внутрішніх проєктах, інтелектуалізації бізнесу, дистанційної співпраці.

Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка методично-прикладного підходу до оцінювання впливу міграції бізнесу на параметри економічного розвитку та потенціал економічного відродження країни.

Література

1. Melnyk M., Ivaniuk U., Leshchukh I., Halkiv L. The sustainable development and resilience of socio-economic system: Conceptualization and diagnostics of problems in conditions of global challenges and shocks. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 2023. Vol. 18, No. 4, pp. 1035-1043. <https://doi.org/10.18280/ijstdp.180406>
2. Mulska O., Baranyak I., Demkiv I. Modes and Measures of Business Support During Wartime: The Case of the Carpathian Region of Ukraine. *Studia Regionalne i Lokalne*. Special Issue on Ukraine, 2023, 25-36. DOI: 10.7366/15094995s2302
3. Syrtseva S., Ivaniuk U., Fedotova I., Hurina O., Dovzhyk O., & Nazarenko O. (2022). Innovative potential and development of Ukrainian small enterprises during the war (2022-2023). *Amazonia Investiga*, 11(58), 222-232.

4. Vasylytsiv T., Lupak R., Boiko V., & Kynytska-Iliash M. (2022). Technological Competitiveness Formation Policy, Economic Security, and Growth in the Context of Ukraine. In: Elhoseny, M., Yuan, X., Krit, Sd. (eds) Distributed Sensing and Intelligent Systems. Studies in Distributed Intelligence. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-64258-7_27

5. Vasylytsiv T., Mulska O., Osinska O., Makhonyuk O. Social and economic development of Ukraine: Modelling the migration factor impact. *Economics and Business Review*, 2022, 8 (22), No. 3, 27-58. DOI: 10.18559/ebr.2022.3.

6. Біль М. М. Ретроспективний огляд просторової мобільності населення. *Демографія та соціальна економіка*, 2017. № 1. С. 66-78.

7. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Куницька-Іляш М. В., Наконечна Н. В. Economic security of business entities and the state: the aspect of guaranteeing the financial and economic security of priority industries of the national economy of Ukraine. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, 2023, (37), 22-30. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/739>

8. Васильців Т. Г., Мульська О.П. Економічний механізм регулювання міграції бізнесу та інтелектуальної власності. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 1. С. 235-244. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-1-28>.

9. Закон України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності”. № 1160-IV від 11.09.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>.

10. Закон України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні” № 4618-VI від 22.03.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.

11. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2020 рік” щодо забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва”. № 436-IX від 14.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-20#Text>.

12. Міграційна активність населення Карпатського регіону України: нова емпірика та пріоритети політики регулювання / ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України”; наук. ред. Т. Г. Васильців. Львів, 2021. 293 с.

13. Мульська О. П. Міграційні процеси & економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління: монографія. Державна

установа “Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України”, Львів, 2022. 470 с.

14. Соціально-гуманітарні виклики війни та інструментарій їх подолання (Карпатський регіон України): електронне науково-аналітичне видання / ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України”»; за ред. д.е.н., проф. Т.Г. Васильціва. Львів. 2022. 47 с.

References

1. Melnyk, M., Ivaniuk, U., Leshchukh, I., and Halkiv, L. (2023), “The sustainable development and resilience of socio-economic system: Conceptualization and diagnostics of problems in conditions of global challenges and shocks”, *International Journal of Sustainable Development and Planning*, vol. 18 (4), pp. 1035-1043.

2. Mulska, O., Baranyak, I., and Demkiv, I. (2023), “Modes and Measures of Business Support During Wartime: The Case of the Carpathian Region of Ukraine”, *Studia Regionalne i Lokalne. Special Issue on Ukraine*, Special issue, pp. 25-36.

3. Syrtseva, S., Ivaniuk, U., Fedotova, I., Hurina, O., Dovzhyk, O., and Nazarenko O. (2022), “Innovative potential and development of Ukrainian small enterprises during the war (2022-2023)”, *Amazonia Investiga*, vol. 11(58), pp. 222-232.

4. Vasylytsiv, T., Lupak, R., Boiko, V., and Kunytska-Iliash, M. (2022), “Technological Competitiveness Formation Policy, Economic Security, and Growth in the Context of Ukraine”, *Distributed Sensing and Intelligent Systems. Studies in Distributed Intelligence*, Springer, Cham.

5. Vasylytsiv, T., Mulska, O., Osinska, O., and Makhonyuk, O. (2022). “Social and economic development of Ukraine: Modelling the migration factor impact”, *Economics and Business Review*, vol. 8 (22), No. 3, pp. 27-58.

6. Bil, M. M. (2017). “Retrospective review of spatial mobility of the population”, *Demohrafiya ta sotsial'na ekonomika*, vol. 1, pp. 66-78.

7. Vasylytsiv, T. H., Lupak, R. L., Kunytska-Ilyash, M. V., and Nakonechna, N. V. (2023). “Economic security of business entities and the state: the aspect of guaranteeing the financial and economic security of priority industries of the national economy of Ukraine”, *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, vol. 37, pp. 22-30.

8. Vasylytsiv, T. G., and Mulska, O. P. (2021). “Economic mechanism of regulation of business migration and intellectual property”, *Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky*, vol. 1 (6), pp. 235-244.

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “On the Principles of State Regulatory Policy in the Sphere of Economic Activity”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text> (Accessed 20 February 2024).

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine “On the Development and State Support of Small and Medium-Sized Enterprises in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (Accessed 22 February 2024).

11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), The Law of Ukraine “On Amendments to the Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2020”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-20#Text> (Accessed 25 February 2024).

12. Vasylytsiv, T. G. (Eds) (2021), Migration Activity of the Population of the Carpathian Region of Ukraine: New Empirics and Regulatory Policy Priorities [Mihratsiyna aktyvnist' naseleennya Karpats'koho rehionu Ukrayiny: nova empiyka ta priorytety polityky rehulyuvannya], M. Dolishniy Institute of Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, Ukraine.

13. Mulska, O. P. (2022), Migration Processes & Economic Growth: Theory of Causality and Practice of Effective Management [Mihratsiyni protsesy & ekonomichne zrostannya: teoriya prychnynosti ta praktyka efektyvnoho upravlinnya], M. Dolishniy Institute of Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, Ukraine.

14. Vasylytsiv, T. G. (Eds) (2022), Social and Humanitarian Challenges of War and Tools for Overcoming Them (Carpathian region of Ukraine) Sotsial'no-humanitarni vyklyky viyny ta instrumentariy yikh podolannya (Karpats'kyi rehion Ukrayiny)], M. Dolishniy Institute of Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2024 р.